

Antwoord van de heer **Georges Anthéunis**.

Het Citadelpark, bij veel Gentenaars bekend als het 'groot park', herbergt naast zeldzame planten- en boomsoorten, ook beeldengroepen en monumen-

ten en enkele bijzondere resten van verdedigingsstructuren, zoals de vroegere Hollandse Citadel, een ondergrondse bunker uit het interbellum en een schuilplaats uit de Tweede Wereldoorlog.

De Hollandse Citadel

De Hollandse Citadel, in fasen gebouwd tussen 1822 en 1831 naar de plannen van de Nederlandse kapitein Gey van Pittius, was een onderdeel van Wellingtons verdedigingsstelsel tegen Frankrijk. Het verdedigingsstelsel van Wellington of de Wellingtonbarrière zijn een reeks versterkingen die na de slag van Waterloo onder impuls van de Hertog van Wellington tussen 1815 en 1830 gebouwd werden in het zuiden van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden als buffer tegen agressie vanuit Frankrijk. Negentien steden, waaronder Gent, werden daarvoor tot echte vestingen uitgebouwd.

De Citadel werd gebouwd op de plaats van het vroegere Fort van Monterey (1671-1782), en was een enorm bouwwerk, hoofdzakelijk opgetrokken uit bakstenen metselwerk. De Gentse Citadel ging door voor één van de sterkste en meest indrukwekkende vestingen van Europa en had een oppervlakte van 43 ha. Er was plaats voor 6000 militairen, honderdvijftig paarden, magazijnen, munitiedepots en een hospitaal. Rond deze gebouwen was er een stoere wal opgetrokken met vijf bastions of uitspringende bolwerken. Tussen de bastions was er een courtine of verdedigingsmuur, met telkens een toegangspoort. Eén van de toegangspoorten bleef bewaard.

In de Gustaaf Den Duytsdreef treft men een monumentaal neoclassicistisch toeganggebouw van 1826 aan. Aan beide zijden van de centrale doorgang waren er wachtposten. In het versierde fronton boven de rondbogige doorgang is de volgende tekst te lezen: *Nemo me impune lacesset* (Niemand zal me ongestraft tarten) en *Anno XI post proelium ad Waterloo* (In het elfde jaar na de slag bij Waterloo). Na de Belgische omwenteling van 1830 werd het Nederlandse wapenschild vervangen door de leuze *L'Union fait la force*. Dit poortgebouw was een onderdeel van courtine 1-2 of van de courtine tussen de bastions 1 en 2.

Aan de rozentuin, meer bepaald bij de zogenoemde 'Zwitserse vallei', vindt men enkele kazematten of bomvrije ruimten voor geschut, manschappen en voorraden. Oorspronkelijk waren ze een onderdeel van bastion en courtine 5-1. Deze bakstenen kazematten hebben alle een rechthoekige plattegrond en zijn rondbogig afgedekt. Rondboogdoorgangen verbinden ze onderling. Oorspronkelijk bevatten ze personeelskamers, keukens en een sluippoort. Ze zijn nu in gebruik als technische ruimte voor de Groendienst van de Stad Gent. In één van de kazematten werd bij bouwarcheologisch onderzoek door de Dienst

Stadsarcheologie een doorgang ontdekt die via een stenen trap toegang gaf tot een ondergrondse kamer.

In de Louis Minarddreef bevinden zich rotsgewelven die in 1879-1880 omheen bastion 5 werden aangelegd. In 1870 was de Citadel immers grotendeels verkocht aan de Stad Gent. Vanaf 1875 gaf de Stad opdracht tot het slopen van de buitenste fortificatiedelen. Op de vrijgekomen gronden werden nieuwe straten aangelegd en werden de gronden voor woningbouw verkaveld. Het resterende middendeel van 22 ha, waaronder de kazematten, werden bestemd voor de aanleg van een park *à l'anglaise*. De gebouwen werden echter nog tijdelijk behouden voor de infanterie tot die in 1908 kon verhuizen naar de nabijgelegen Leopoldskazerne. Vanaf dan en in het vooruitzicht van de Wereldtentoonstelling van 1913 ging de sloop van de Citadel verder.

Delen van bastion 5 werden bezet met natuursteen, beton en cement en kregen zo het uitzicht van een rotspartij. Een grote doorgang en twee kleine doorgangen werden in 1944 ingericht en gebruikt als schuilplaats tegen bombardementen. In de westelijke doorgang zit een zogenaamde 'mysterieuze grot', oorspronkelijk een munitiedepot van bastion 5.

De bunker

Aan de oostzijde van het Théodore Canneelpad, tussen de Koning Leopold II-laan en de Norbert Rosseaudreef, bevindt zich een commandobunker. De structuur bestaat uit een bovengronds gebouw, waar tot 1995 de administratie en een leslokaal van de Provinciale commandopost van de Civiele Bescherming waren gevestigd. Aan de noordelijke en de oostelijke zijden, dus op de plaats van de ondergrondse bunker, zijn er diverse luchtschachten en een zendmast zichtbaar. Dit gebouw werd in september 1944 door brand zwaar beschadigd en in 1947 grotendeels herbouwd. De daaronder liggende commandobunker bestaat uit drie delen: de eigenlijke bunkerstructuur uit gewapend beton en twee overwelfde bakstenen ruimten, waarvan er één als machiniekamer dienst deed voor het opwekken van elektriciteit. Oorspronkelijk waren dit kazematten van ravelijn 5 van de Hollandse Citadel. Een ravelijn was een versterkt eilandje in een vestinggracht, ter verdediging van een achtergelegen vestingwal. Voorts heeft de bunker nog twee nooduitgangen die aan de oostzijde van de heuvel en het talud te vinden zijn.

Aan het eind van de jaren 1930 kregen de Belgische provinciesteden de opdracht commandoposten in ondergrondse bunkers in te richten. In 1938 besloot het Algemeen Commissariaat van de Passieve Luchtbescherming een commandopost in het Citadelpark in te richten. Na een plaatsbezoek opteerde men voor een vrij terrein in het Citadelpark, ten zuiden van het Chalet Suisse

dat in 1885 gebouwd was als wachthuis voor de inspecteur van de stedelijke plantsoenen. Vanaf de late 19de eeuw was er een restaurant-café gevestigd, bekend onder de naam Chalet Suisse. Na een openbare aanbesteding in 1938, werden de bouwwerkzaamheden voor de commandopost toegewezen aan het aannemersbedrijf L.L. & N. De Meyer uit Zelzate. In 1938 werden de bouwwerkzaamheden opgeleverd en begon de technische inrichting. De totale bezetting was voorzien voor vijftig personen, verspreid over zeven kamers. Vreemd genoeg waren er geen sanitaire voorzieningen. Eind december 1939 gaf men de opdracht om bovengronds een *abri pour wc* en een *garage pour vélos du personnel* toe te voegen. Bovengronds was er oorspronkelijk alleen een bakstenen toegangsgebouw gepland. Net vóór de Tweede Wereldoorlog werd de provinciale commandopost in gebruik genomen door de Passieve Luchtbescherming, de voorloper van de bestaande Civiele Bescherming. Na de capitulatie van mei 1940 werd de bunker in gebruik genomen door de *10. Komp. Luftnachrichten von Belgien und Nord-Frankreich*, en dit eveneens in het kader van luchtbescherming. Kort daarna werden een deel van de nabijgelegen Leopoldskazerne en de bunker gebruikt door een Fluchwachtkommando (het Fluko 10/B.N. Gent). Begin 1944 kwam het opleidingscentrum van de *1. Marine Funkmessabteilung* zich hier vestigen. Vanaf 1941-1942 werden er allerlei bijkomende versterkingen aangelegd zoals bunkers, munitiemagazijnen en toegangen tot schuilplaatsen. De kazematten onder ravelijn 5 van de Hollandse Citadel werden met de communicatiebunker verbonden en ingericht als schuilplaats tegen geallieerde bombardementen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bevonden er zich verscheidene constructies op en in de flanken van de kunstmatige heuvel aan de Adolf Samueldreef, achter de scène van het Openluchttheater en in de heuvelflank ter hoogte van de Filips van Marnixstraat. Vanaf 1947 nam de Passieve Luchtbescherming opnieuw haar intrek in de bunker van het Citadelpark. De herinrichting van de lokalen en de technische voorzieningen waren bedoeld om de structuur te laten fungeren als een commandopost voor het burgerlijke detectienet voor radioactiviteit. Begin de jaren 1990 verloor de commandopost zijn functie. De Stad Gent nam het gebouw in 1993 over en stelde het ter beschikking van de Groendienst.

Georges Antheunis
Dienst Stadsarcheologie

NOTEN:

ANTHEUNIS, G., *Charles de Kerchovelaan, Citadelpark*, in: *Archeologisch onderzoek in Gent 1997-2008*, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr.2), Gent, 2008, p. 18-23.